

Eerste huisarts werd naar Heerhugowaard “gelokt” met een dokterswoning en financiële steun

DOKTER TWISK: LAATSTE PLATTELANDSDOKTER

Tekst en beeld: John Moesker

Florentius Johannes Maria Twisk is voor zijn leeftijd nog een kwieke man. De geest is onbetwistbaar scherp en humorvol en aan het ‘loopwerk’ kun je nauwelijks zien dat hij al 82 jaar is. De meeste mensen kennen Floor Twisk beter als ‘dokter Twisk’. En zo zullen we hem in de loop van dit verhaal ook blijven noemen. Want die titel is onverbreekelijk verbonden aan een huisartsenpraktijk die in 1953 begint en in 1989 eindigt.

Over die 36 jaar als plattelandsarts vertelt de heer Twisk met oog voor details.

*Rechts:
Dokter Twisk voor zijn
huis aan de Middenweg.*

*Dokter Post en zijn
vrouw rijden uit. Achter
de koets staat Janus
Boekestein. De namen
van de kinderen zijn
ons niet bekend. De fo-
to moet rond 1920 zijn
genomen*

Van koets naar koetswerk

Onlosmakelijk hoort bij de artsen Post, Spierings en Herckenrath hun koetsier Janus Boekestein. Elders in deze “Overhaal” wordt de onontbeerlijke hulp van Boekestein al uit de doeken gedaan. Volstaan kan worden met de opmerking dat de trouwe koetsier de overgang meemaakt van de koets naar het koetswerk van de auto; een maatschappelijke ommekeer die destijds groter moet zijn geweest dan de overgang van de schrijfmachine naar de digitale tekstverwerker. Boekestein is niet alleen koetsier. Zo maakt hij de medicijnflessen schoon en haalt hij het ziekenfondsgeld op. Dat geld werd destijds rechtstreeks aan de dokter betaald. Tot en met de praktijk van dokter Herckenrath is Janus Boekestein actief geweest. Hij werd meer dan honderd jaar oud.

Gemeentearts

Omstreeks 1890 telt Heerhugowaard een gering aantal inwoners. Het moet burgemeester/gemeentesecretaris P. Wonder (periode: 1873-1911) zijn geweest die zich beijvert om de gezondheidszorg in de polder op te vijzelen. In omliggende gemeenten is bekend dat ook die gemeentebesturen zich omstreeks die tijd sterk bekommeren om een betere volksgezondheid. Om jonge, afgestudeerde artsen te lokken moet je meer in de aanbieding

doen dan alleen zieke mensen die beter willen worden. Net als in buurgemeenten Noord-Scharwoude en Oudkarspel worden plattelandsartsen gelokt met een gemeentelijke dokterswoning en met een financiële gemeentelijke ondersteuning.

Geen vetpot

Een vetpot is het niet om gemeentearts te zijn. Dokter Twisk weet dat zijn gemeentelijke salaris in 1953 twaalfhonderd gulden per jaar is, terwijl de huur van de dokterswoning achthonderd gulden is. Van dat bedrag kan het huis niet erg goed worden onderhouden. Bij een hevige regenbui moeten alle pannen en emmers tevoorschijn worden gehaald omdat het dak op dertien plaatsen lekt. Twisk koopt het huis twee jaar na zijn benoeming voor fl. 21.000,-; nu een erg laag bedrag. "Maar dat was destijds wel veel geld. Ik kon maar een hypotheek krijgen van tienduizend gulden," zegt de huisarts in ruste.

Markant doktershuis

Dokter Post betreft in 1892 de markante dokterswoning aan de Middenweg 196. Bouwkosten destijds: zesduizend Nederlandse guldens. Het huis wordt door een Heerhugowaards aannemersbedrijf gebouwd. De naam van deze aannemer kent dokter Twisk niet. Opzichter is Kees Poland, een telg van de bekende familie van molenbouwers. Het huis oogt voorname en spreekt tot de verbeelding van velen. Er zijn zelfs ansichtkaarten van ge-

maakt. Mevrouw G. Naber-Groot ontdekt enige jaren geleden in Utrecht op een stalletje een oude ansichtkaart met daarop de Heerhugowaardse dokterswoning. De achterkant is beschreven door mevrouw Post en de geadresseerde is 'meijuffrouw' Poland te Akersloot. Op de ansichtkaart is een postzegel van 2fi cent.

Elders in dit artikel besteden we aandacht aan de gezondheidstoestand rond 1900. Volgens dokter Twisk is die rond de eeuwwisseling ronduit matig. "Een blindedarmoperatie kon een arts met succes afronden, maar toen in 1917 de Spaanse griep als epidemie rondging, zaten de artsen met hun handen in het haar. Antibiotica moesten namelijk nog worden uitgevonden", aldus dokter Twisk.

Verzuilde praktijken

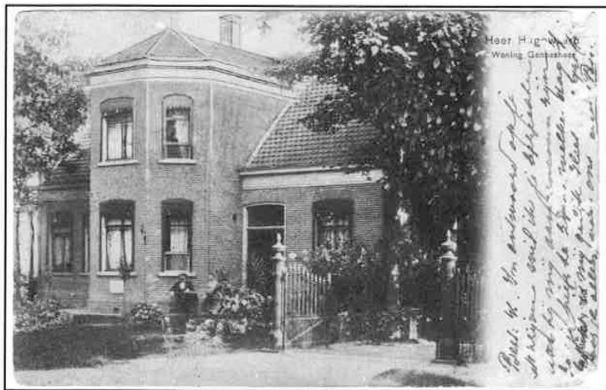
Pas na de Tweede Wereldoorlog neemt de medische kennis snel toe. Vooral dankzij antibiotica en de verbeterde röntgendiagnostiek.

In Heerhugowaard ontstaat rond 1925 een verschijnsel dat niet uniek is: het geloof gaat een rol spelen bij de artsenkeuze. De praktijk van Post en zijn opvolgers had een katholieke signatuur; de nieuwe huisarts Zwarteveen die rond 1925 aantrad, ligt goed in de markt bij andersdenkenden. Na Zwarteveen – hij wordt later hoofd van de medische dienst van de Nederlandse Spoorwegen – worden J.R. Buirma en A.F. Meijer (in 1960) zijn opvolgers. Dokter M.H.A.T. Salden is de laatste arts in de lijn van dokter Zwarteveen.

Derde stroming

In 1968 treedt de derde stroming huisartsen aan in Heerhugowaard, in de persoon van dokter F.M. Zwaan. Een jaar daarvoor opent apotheker Van 't Spijker zijn apotheek. Tot dusver hadden de huisartsen een z.g. doktersapotheek. Vaak een extra belasting van de arts en zijn echtgenote naast de 'nacht en ontij'-baan. Door de explosieve groei van Heerhugowaard in de jaren zeventig ontstaat er een autonoom groeiproces in het huisartsenbestand. De huisartsen B. van

Zelfs ansichtkaarten bestaan van het doktershuis. Mevrouw G. Naber-Groot ontdekt enige jaren geleden in Utrecht op een stalletje deze oude ansichtkaart met daarop de Heerhugowaardse dokterswoning. De achterkant is beschreven door mevrouw Post en de geadresseerde is 'meijuffrouw' Poland te Akersloot.

Oudeniël (1970), G.W. Manschot (1972), D. Bink (1978), A.J. de Boer en P. Tjon Pian-Gi zijn de voorlopers van de huidige twintig huisartsen.

Dokter Twisk stopt op 1 januari 1989 met zijn praktijk. Hij is dan 66 jaar. Zijn praktijk bestaat dan uit vijfduizend patiënten.

Sfeerbeelden

Bij zijn aantreden in Heerhugowaard telt Heerhugowaard rond 6.500 inwoners. "Toen ik kwam werden er net zes huisjes aan de Korte Dreef gebouwd; de eerste nieuwbouw dus. En aan de overkant van de weg lagen vier kilpaden. We hadden al wel vervanging in de weekeinden. De weekenddiensten deed ik samen met de collega's Buirma en Lohman uit Obdam." Het rijden van visites is niet altijd een lolletje, vooral niet als het winter is. Het komt regelmatig voor dat de Volkswagen Kever van de jonge Twisk door een tractor uit de modder moet worden gesleept. En de bruggetjes met slootjes aan het handjevol straten zijn ook hinderpalen om efficiënt visites te doen.

Dokter Twisk denkt ongeveer duizend bevallingen te hebben gedaan, waaronder een aantal tweelingen. En onder de laatst-

genoemde bevallingen hoort in elk geval ook die van zijn eigen tweeling. "Die deed ik samen met zuster Levinson", verduidelijkt vader en dokter Twisk.

Kruisvereniging

Als medisch adviseur, en later als vicevoorzitter, is dokter Twisk nauw betrokken bij het kruiswerk. Het Wit-Gele Kruis(katholiek) en het Witte Kruis betalen in die tijd samen het salaris van de enige wijkverpleegkundige, zuster M(ies) van Puijvelde (1917-2004). Dat wil zeggen: de eerstgenoemde betaalt het salaris en het Witte Kruis stelt de hulpmiddelen ter beschikking. Het uitleengebouwde, schuin tegenover het doktershuis aan de Middenweg, staat er nog steeds. Het gebouwtje, met het witte kruis op de voorgevel, is nu de garage van dokter N.J.M.C. Flinkenflögel.

Vooraf de toenmalige burgemeester B.J.F. Sutman Meijer (periode: 1934-1957) draagt het kruiswerk een warm hart toe. Consultatiebureaus worden gehouden in café De Viersprong in 't Kruis, het café van Van den Heiligenberg in Heerhugowaard-centrum en in café Bleeker in

Over chirurgijns en echte doktoren

Chirurgijns zijn al in de middeleeuwen een belangrijke beroepsgroep als het gaat om het genezen van mensen. Vaak zijn het barbiers, die zich behalve met knippen en scheren, ook bezig hielden met het genezen van zieke mensen. De naam chirurgijn zegt het al: ook het verrichten van chirurgische ingrepen werd niet geschuwd.

Het is niet duidelijk waarom uitgerekend barbiers bij de geneeskunde betrokken waren. Er wordt wel eens gesuggereerd dat zij immers het meest bedreven waren in het gebruiken van (scheer)mes en schaar. En wie herinnert zich als man niet dat het scheermes uitschoot met alle verwondingen van dien...

Er is veel bekend over chirurgijns. Dat komt omdat zij verenigd waren in gilden. In Alkmaar

was in 1552 al een chirurgijnsgilde. De beroepsgroep probeerde vanaf het begin al orde te brengen in de tamelijk rommelige gezondheidszorg. Ten eerste om het opleidingsniveau op te vijzelen en ten tweede om kwakzalvers buiten de stadspoorten te houden. Veel stadsbesturen legden de chirurgijns vakbekwaamheidseisen op. Voldeed je daaraan dan mocht je 'de beckens buiten hangen' als teken van vakbekwame heelmeeester en...als barbier. De karakteristieke schalen werden niet alleen gebruikt voor het inzepen tijdens het scheren, maar ook voor het opvangen van bloed tijdens het aderlaten.

Desondanks stonden chirurgijns niet hoog in aanzien. De universitair opgeleide medische doctoren keken natuurlijk erg neer op de

Nu de garage van dokter Flinkenflögel; destijds het uitleengebouwtje van het Witte Kruis. Zuster Mies van Puijvelde (1917-2004) zwaaide er onder meer de scepter. Zij was jarenlang de enige wijkverpleegkundige in Heerhugowaard

de Noord. Pas veel later wordt een consultatiebureau aan de Olmenlaan geopend. Zuster Van Puijvelde woont aan de Middenweg 179. Zij heeft daar ook haar 'eigen' consultatiebureau ingericht met wachtboxen en een spreekkamer. Ook tandarts Entjes uit Egmond houdt hier jarenlang op woensdagmiddag spreekuur.

Duizendpoot

"Zuster Van Puijvelde was een echte duizendpoot", zegt dokter Twisk. "Elke mor-

gen om halfacht reed zij met haar Austin A30 de polder in om de patiënten te verplegen. Tegen twaalf uur kwam ze thuis, zette haar eten op en ging daarna naar het Witte Kruisgebouw om de uitleenartikelen, zoals ondersteken en bedden uit te geven. Zij verzorgde ook het afleggen van de overledenen."

Dokter Twisk herinnert zich ook nog goed haar rol tijdens de kinkhoestepidemie in 1954. "Voor kinderen en ouders een erg hinderlijke ziekte, maar voor baby's soms dodelijk. Zij zag kans met maatschappelijk werker C(Trien) van Langen een kaartsysteem op te zetten van alle kleuters in de gemeente. Zoiets gebeurt nu met een druk op de computer, maar toen was dat allemaal nog handwerk."

Polio-epidemie

Volgens dokter Twisk zijn in dat jaar het grootste deel van de Waardse kleuters ingeënt tegen kinkhoest. Het succes is zo groot dat de administratie in het hele land wordt ingevoerd door de provinciale entgemeenschappen.

chirurgijns. De laatsten konden geen Latijn lezen en daardoor misten ze de boot wat betreft medische ontwikkelingen.

De Leidse medicus Cornelis Bontekoe verwoordde de kennis en kunde van de chirurgijn in de 17e eeuw op een niet mis te verstane wijze:

"Nog jongens zijnde begeven zij zig op een winkel, dikwijls nog lezen nog schrijven konnende, daar leren zij den baard schrabben, 't hair poeieren, de knevels opsetten, plaasters smeren, charpie maken en lopen enige jaren langs de straat, somtijds een boek vijf à zes inziende van Autheuren, die vol dwalingen steken en die zij den meesten tijd niet verstaan kunnen. Ondertusschen zien zij de Praktijk bij hun Meesters, welke dikwijls self de beste basen niet en zijn, of soo zij het zijn, de saak met hun knechts soodanig aanleggen, dat de selve noit bijna agter 't secreet van hun konst geraken en

noit soo handige artsen worden, als zij behoren te zijn, latende hun leerlingen sonder instructie, aan desele hun remediën ontdekkende."

Daar is geen woord Spaans bij! Wat te denken als iemand nu naar een kapper zou gaan en meteen een aderlating zou moeten laten welgevallen? Logisch dat in die tijd een bezoek aan de barbier - lees chirurgijn - telkens werd uitgesteld...

Maar ook de chirurgijn had concurrentie. Ten eerste van rondreizende kwakzalvers, maar ook van de plaatselijke smid of hoedenmaker die de geest kregen om te genezen. Beroemd - berucht mag ook - is Willem Taemszoon uit Jisp, bijgenaamd de 'Jseren Duim'. Die 'sulce harde Vingers en Handen heeft gehad, ja soo een hartigh gemoed, dat hij de ellendige Menschen armen en beenen brack en op ladders bondt, dat hun van benauwtheid Sweet, als een Rivier, langs de kinnebacken rolde."

“Drie jaar later, als er een polio-epidemie uitbreekt zijn wij al ingespeeld. Handig gezien het grote aantal kinderen in Heerhugowaard. Tijdens de vaccinatie voert Trien van Langen de administratie en zuster Van Puijvelde assisteert collega Buirma en mij. Onze vrouwen koken voortdurend de injectiespuiten uit. Wegwerpspuiten zijn er dan namelijk nog niet.”

In 1961 treedt zuster P.E. (Nel) van Buuren aan. Zij doet de wijkverpleging ten noorden van de spoorlijn Heerhugowaard-Hoorn. Als zuster Van Puijvelde in 1963 om gezondheidsredenen vertrekt, wordt zij opgevolgd door zuster C. Bakker. Heerhugowaard groeit inmiddels zo snel dat het aantal wijkverpleegkundigen ook snel toeneemt.

Verloskundige zorg

De verloskundige zorg wordt in het begin door de huisartsen gedaan. Tijdens de praktijk van dokter Spierings wordt de zorg gedeeltelijk overgenomen door een verloskundige. Die functie wordt in die tijd nog aangeduid met vroedvrouw. Vroed staat voor wijze. De eerste vroed-

vrouw heet G. van de Pal. Zij woont naast dokter Spierings aan de Middenweg 198. “Zij deelden samen een auto. Maar op kritieke momenten kon zij er vaak geen gebruik van maken”, herinnert Twisk zich. Verloskundige Van de Pal trouwt later met B. Tromp. Het echtpaar wordt bewoner van ‘Us Wente’(Middenweg 122). Later bewoont mevrouw Tromp-v.d.Pal aan de Van Veenweg 1, waar zij overlijdt. Haar opvolgsters heten achtereenvolgens R. van Wunnik en Jansen. In 1954 wordt de laatste opgevolgd door zuster F. Levinson die in de periode tot 1982 enkele duizenden kraamvrouwen assisteerde.

Snelle veranderingen

De laatste decennia hebben zich vele veranderingen voltrokken die niet met de behandeling van patiënten hebben te maken, maar die soms tot veel onrust onder de huisartsen leidden.

Dokter Twisk rept daarbij over de opvolging in de huisartsenpraktijk.

“Vroeger was de verkoop van je praktijk de oudedagsvoorziening van een arts.

Vanaf 1988 kwam er een goede pensioenregeling waarbij de praktijkverkoop werd

Het moet gezegd: de huidige fysiotherapeut zal zich niet in deze hardhandige therapie willen herkennen.

In de eerste helft van de 19e eeuw wordt deze regio geteisterd door een epidemie die wijst in de richting van tyfus, een zeer besmettelijke bacteriële infectie. Maar het zou ook kunnen dat dysenterie hier is voorgekomen. Logisch dat de rijksoverheid, met in het kielzog de lokale overheid, zich ernstig zorgen maakt. Aan het begin van de 19e eeuw vaccineren artsen al tegen pokken. Niettemin sterven zoveel mensen aan deze ziekte. En ook roodvonk maakt slachtoffers. Een nieuwe ziekte dient zich rond 1830 in deze regio aan: cholera, ofwel Aziatische Braakloop. Met chloordampen proberen de artsen van die tijd deze dodelijke ziekte uit te bannen.

Dat de lokale overheid steeds meer invloed krijgt op de volksgezondheid past ook bij het

tijdsbeeld. Van een typische agrarische samenleving ontwikkelt Nederland zich meer tot een industriële gemeenschap. Dat leidt tot meer rijkdom van de overheid en tegelijkertijd tot meer armslag voor de volksgezondheid. In die samenhang past dan ook de beslissing van burgemeester Wonder en zijn gemeenteraad om in 1890 dokter Post aan te stellen en voor hem een dokterswoning te bouwen.

afgeschaft. De opvolging werd nu geregeld met een commissie waarin je zelf zat, een arts uit de waarneemgroep, een arts namens het district, een gemeentelijke vertegenwoordiger en een vertegenwoordiger van de patiënten. Geprobeerd werd om misstanden bij 'vraag en aanbod' te voorkomen en dat de meest kapitaalkrachtige kandidaat – lees een rijke vader – de meeste kans maakte”.

Deze regeling heeft niet lang stand gehouden na het vertrek van dokter Twisk. Maar verkoop van een huisartsenpraktijk is nog steeds niet toegestaan.

Nog een aspect dat is veranderd. Tegenwoordig is de huisarts een specia-

list. Een arts moet dus een opleiding tot huisarts volgen die twee jaar duurt. Bij veel huisartsen lopen tegenwoordig 'basisartsen' stage om zo de specifieke huisartsenkennis op te doen.

Arts met motief

Als je Floor Twisk vraagt of hij arts uit roeping is geworden, antwoordt hij ontkennend. Blijkbaar vindt hij 'de roeping' meer passen in een doktersroman uit de Boeketrecks.

"Ik koos voor een gevoel van verantwoordelijkheid voor de mensen. Arts ben je niet voor de volle honderd procent, maar voor de volle tweehonderd procent. Pas dan kun je als arts betrokken zijn bij de gezondheid van mensen."